

צוהר לתיבה

מבט על פרשות השבוע ועל מועדי ישראל
מבעד לתיבות ולאותיות של לשון הקודש

חנן חסן

פרשת נח

צִדִּיק תִּשְׁפָּה לִתְהִיָּה – נח

אַלֶּה תּוֹלְדֵי נח, נח ... – מה כל כך נח בְּנח?

הפסוק הפותח את הפרשה, "אַלֶּה תּוֹלְדֵי נח, נח איש צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת הָאֱלֹקִים הִתְהַלֵּךְ נח", נראה כהמשך של הפסוק האחרון בפרשת בראשית, "וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי ה'". על כפל המלים "נח נח" אומר המדרש "נח לעליונים, נח לתחתונים, נח לשמים ונח לבריות", דבר המצדיק את קריאת פרשה על שם הצדיק. המדרש מייחס לנח את המצאת המחרשה, שהקלה מאוד על האדם (בריות) בעבודת האדמה (תחתונים). תרומה זו לאנושות היתה חשובה במיוחד לאחר שהאדמה נתקללה בשל חטא עץ הדעת, "אֲרִיֶּרֶה הָאֲדָמָה בְּעֵבֹרְךָ בְּעֵצָבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כֹּל מִי חַיֶּיךָ: וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה: בְּזַעַת אֲפִיךָ תֹאכַל לֶחֶם".

ממבט ראשון, שני הפסוקים שלעיל מפליגים בשבחו של נח, אך תחושה זו משתנה כאשר אנו מעמיקים ברש"י או מעינים בהפטרה לפרשה. רש"י מתקשה למשל, במילה "בְּדֹרֹתָיו", וכותב "יש מרבותינו דורשים אותו לשבח ויש דורשים אותו לגנאי". לימוד הזכות על נח בנוי על הטיעון, שאם נח הצליח להיות צדיק תמים, למרות שחי בדור כה מושחת ומרושע, אזי ההיגיון הפשוט מחייב, שאילו חי בדור צדיק יותר, היה בוודאי מתעלה יותר בצדיקותו. הדרשה לגנאי לעומת זאת, בנויה על כך שכל המוסף גורע. זה כמו ההבדל בין לומר על מישהו ש"הוא נחמד", ובין לומר עליו את אותו המשפט, אך עם התוספת "כשהוא יָשָׁן". כאשר אומרים דברי שבח על מישהו, אך מסייגים ומגבילים את הדברים לנסיבות מסוימות דווקא, הרי ברור שהשבח אינו תקף בהכרח בנסיבות אחרות, כמו זמן וסביבה. אלא באותן נסיבות בלבד. ואכן, לפי הדורשים לגנאי, "אילו היה בדורו של אברהם, לא היה נחשב לכלום". ומעניין, עושה רש"י הקבלה בפירושו, דווקא לדורו של אברהם איבנו?

דוגמה לקושי נוסף במחמאות להן זוכה נח בפרשתנו, מצויה בהפטרה, בדברי הנביא ישעיהו, "כִּי מִי נח זאת לי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעַבֵּר מִי נח עוד על הָאָרֶץ כִּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְצָף עֲלֵיךָ וּמִגֶּעֶר בְּךָ". אנו רואים שהנביא מכנה פעמיים את המבול בשם "מי נח". הקושי הוא בייחוסו של המבול לנח. מי המבול המכונים גם בשם "הַמַּיִם הַיְזִדּוֹנִים", משוייכים ונקשרים אליו, ואינם מוזכרים עוד בשם אחר בתנ"ך. והרי יש בכך משום פגיעה קשה בכבודו של נח? ברור שכריכת מי המבול בשמו של נח, לא זו בלבד שאינה מדברת בשבחו, אלא כמו מורידה חלילה מערכו.

מעניין לגלות שבתורה מופיעה דמות נוספת וחשובה מאוד, שקשורה בחוטים סמויים לדמותו של נח, והעימות בין שתי הדמויות עשוי לסייע בהבהרת התמונה. המכנה המשותף הבולט ביותר שניתן למצוא בין שתי הדמויות, הינו המילה הייחודית אך להן במקרא - "תְּבָה". מילה זו אינה מופיעה בכל המקרא כולו, מלבד בסיפור המבול (תיבת נח) ובסיפורו של משה התינוק, המושם אף הוא בתיבה, כדי להצילו. לפי פנימיות, תופעה כזו אמורה ללמד על קיומה של זיקה מיוחדת, על קשר פנימי ורוחני בין הסיפורים ובין הדמויות אליהם מתייחסת המילה. ומעניין להשוות בין שתי הַתְּבוֹת: בפרשתנו הקב"ה מצווה את נח "עֲשֵׂה לָךְ תֵּבָה עֲצֵי גֹפֶר... וְכַפַּרְתָּ אֹתָהּ מִבִּיַת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר". התיבה מרוחה מחוץ, וגם מבפנים, בזפת שצבעו שחור וריחו רע, עובדה שאינה תורמת להרגשתם הטובה של הנמצאים בתיבה (למעט לאיכות האיטום). לעומת זאת, התורה מספרת לנו על התיבה שאימו של משה בונה בעבורו, "וַתִּקַּח לוֹ תֵּבַת גֹּמָא וַתַּחְמְרָהּ בַּחֲמֵר וּבְזָפֶת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת הַיָּלֶד וַתִּשֶׂם בְּסוּף עַל שְׁפַת הַיָּאָר". וכפי שמפרש רש"י, משה כמו מופלה לטובה, "זַפֶּת מִבְּחוּץ וְטִיט מִבְּפָנִים, כדי שלא יריח אותו צדיק ריח של זַפֶּת". תיבתו של נח, שנבנתה מעצי גֹפֶר (מלשון גופרית), מיטלטלת לה במשך קרוב לשנה על פני הַמַּיִם הַיְזִדּוֹנִים, ואילו תיבת הגֹּמָא הקלה בה הושם משה, מונחת ביאור, במקום מסתור בין קני הסוף, מצב שאת התיאור המיטבי בעבורו, אפשר למצוא בתהילים, "עַל מִי מִנְחֹת יִנְהַלְנִי".

בכמה מקומות בספרי הנביאים, וגם בכתובים, קרויה תורתנו הקדושה "תּוֹרַת מֹשֶׁה", כמו בדברי הנביא מלאכי, אחרון הנביאים, המצווה אותנו בשמו של הקב"ה "זְכְּרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדִי". כלומר, שבזכות גדולה זכה משה רבינו עליו השלום, שהתורה קרויה על שמו. ומנגד, מה חטאו ומה פשעו של נח, עד שנקרא המבול על שמו?

צד נוסף, משותף וחשוב, לנח ולמשה הוא העובדה שגם נח וגם משה ניצלו מכליה. בימי נח חשב הקב"ה למחות את כל היקום, ורק נח הצדיק (עם בני ביתו) נשאר לפליטה, וממנו שב ובבנה העולם, שהרי כולנו צאצאיו של נח. ובדומה, גם אצל משה רבינו (לאחר חטא העגל), מבקש הקב"ה לחזור על הסיפור, לכלות את עם ישראל ולבנות מחדש, ממשה רבינו, "עם נבחר". בפנותו אל משה, אומר לו הקב"ה "וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִי וַיָּחַר אֲפִי בָהֶם וְאֶכְלֶם, וְאַעֲשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גְדוֹל". אך משה רבינו, להבדיל מנח, אינו משתף פעולה עם ה', ומשיב בהגשת "הצעה נגדית" משלו, "וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם, וְאִם אֵין מִחֲנִי נֹא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כְּתִבְתָּ". כאן מתחיל להיסגר המעגל, והקצוות מתחילים להיקשר. התורה מעידה על נח, "אֶת הָאֱלֹקִים הִתְהַלֵּךְ נח". נגסה להיכנס אל תוך המילים פנימה. משעות המילה 'אֶת' היא 'עִם' (אֶתִּי, אֶתְךָ, אֶתּוּ וכיו"ב). ולמה עושה הכתוב שימוש בלשון ציורית, לפיה נח התהלך "לצידו" של הָאֱלֹקִים? כידוע, השם 'אֱלֹקִים' מייצג את מִידַת הַדִּין, שעניינה להיטיב רק לטובים ולהעניש את הרעים. נח הסתדר היטב עם מידה זו וקיבל אותה ברצון (התהלך "יד ביד" עם מִידַת הַדִּין). ולכן, כאשר רש"י מציג את יתרונותיו של נח, סדר ההצגה הוא בהתאם: נח הוא קודם לכל,

נח לשמים (לעליונים) ורק אחר כך הוא **נח לבריות**. וכאשר הקב"ה מצווה אותו "עשה לך תבת עצי גפר", הוא קם ובונה לו ולמשפחתו תיבה, הגם שברור לו שכל היקום עומד להימחות.

כאן מתחילה להתחוויר לנו ההשוואה שעורך רש"י בינו ובין אברהם אבינו. כאשר הקב"ה מודיע לאברהם שהוא עומד להחריב את סדום ועמורה, בשל רשעת תושביהן, פונה אליו אברהם בשאלה שיש בה מעין מחאה: "האף תספה צדיק עם רשע?! אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר האף תספה ולא תשא למקום למען חמשים הצדיקים אשר בקרבך?!". ולמרות שברור לו מדברי קב"ה ש"זעקת סדם ועמרה פי רבה וחסאתם פי כבדה מאד", שהוא כועס מאוד על אוכלוסיה זו, עדיין אין זה מרתיע את אברהם מלשוב ולבקש על ביטול הגזירה, אפילו בעבור מספר מצומצם יותר של צדיקים (והוא ממשיך ויורד עד לעשרה). ואכן, אברהם אבינו מייצג את מידת החסד, את החנינה.

ניתן ליישב את השאלות הנ"ל, על דרך פנימיות התורה, בהתייחס לדברי האר"י הקדוש, בספר 'שער-הפסוקים', "ודע כי **נח** היה **משה**". כלומר שעל פי קבלה, **משה רבינו** הינו גלגול של **נח**, והוא בא לעולם בין השאר, כדי לתקן את **נח**. **משה** הוא בעצם **נח**, אך הפעם, בגלגולו החדש, התייחסותו אל הדברים שונה משמעותית מזו שבגלגול הקודם. ניתן למצוא רמזים שונים נוספים לקשר ההדוק שבין שתי הדמויות השונות לכאורה, אך עם אותה הנשמה.

לפי המדרש, נמשכה בניית התיבה מאה ועשרים שנה, כדי להבטיח שלאנשי הדור תהיה האפשרות לשאול לפשר הבנייה, לקבל את תשובתו של **נח** על המבול הקרב, להפנים את הדברים ולשוב בתשובה. **משה רבינו** חי מאה ועשרים שנה בדיוק, תקופה המהווה תיקון למה ש**נח** לא עשה באותן מאה ועשרים שנה. כאשר הקב"ה אומר ל**משה** "ועתה **הניחה** לי... ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול", יש בדבריו מעין רמז למשה. הקב"ה כאילו אומר ל**משה** "היה **נח** (= **הניחה**), הרי הנחת לי בשעתו להביא את המבול (מבלי לגלות התנגדות). אני מבקש לחזור שוב על אותו הסיפור". אך את **משה רבינו**, זה "מקפיץ". "הקב"ה מבקש ממני להניח לו, מכאן משמע שיש לי את היכולת והזכות להתנגד! ואם דרושה גם הסכמת, אז למה שאסכים? עלי לסרב!". הוא פונה אל הקב"ה ומבקש ממנו לשאת את חטאתם, "ואם אין, **מחני נא** מספרך אשר כתבת". בתשובתו זו של **משה**, ניתן לראות מעין רמז לכך שמשה מודע לשורש נשמתו, ולתיקון הדרוש. אם נקרא את שתי המילים "מחני נא" מהסוף להתחלה, נקבל 'אני נח' (ואם נשתף את כל האותיות ← 'אני מנח'). **משה** מוכן לקבל את מידת הדיון, אך רק לגבי עצמו. כאשר מדובר בזולת, בעם ישראל, יש מצידו מקום רק למידת הרחמים!

ואולי לכך רומז הכתוב באמרו "כי **מי נח** זאת **לי**". שהמקור ל"**מי נח**" הוא קבלת ה-"**לי**" ע"י **נח**. הקב"ה אומר לי, **לנח**, "עשה לך תבת עצי גפר", ואני מציינת, בונה **לי** ולמשפחתי תיבה (מבלי להתפלל על האחרים או לדרוש בעבורם). גם לאברהם אבינו אומר הקב"ה "לך **לך**...", דהיינו לטובתך, והקב"ה מבטיח לו, "ואעשה לגוי גדול ואברךך ואגדלה שםך וקהי בקרבך". אך אברהם, הוא הולך כדי לעשות רצונו של הקב"ה, "ויקח אברם פאשר דבר אליו ה'". לכן, לפני המבול, כאשר הכל עוד לפניו, קרוי **נח** "צדיק תמים". אך בסמוך ולפני כניסתו של **נח** לתיבה, כמו חל פיחות במעמדו "בא אֶתָה וְכָל בֵּיתָךְ אֶל הַתֵּבָה כִּי אֶתָךְ רְאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בְּדוֹר הַזֶּה" ("רְאִיתִי", בלשון עבר, "צדיק", אך כבר לא 'תמים').

יכולתו זו של **משה**, לתקן את קלקולם של **המים הזידונים**, מי המבול שמחו את היקום, באה לידי ביטוי גם בשמו. כאשר בתיה בת פרעה נותנת לו את שמו, היא מנמקת זאת באמרה "כי מן המים **מְשִׁיתֶהוּ**". אך אם היא משתה אותו, מן הראוי היה שייקרא **משוי** ולא **משה**? אלא ששמו כמו בא ללמד עליו שהוא **מוֹשֶׁה** את עם ישראל מן **המים הזידונים**, בהם הם אמורים לטבוע. הוא קורע להם את ים סוף, בו טובעים אח"כ המצרים. אך **משה** אינו מסתפק בכך, הוא **מוֹשֶׁה** אותם גם ברוחני, מן הגשמיות החומרית, ע"י "תורת **משה**" המחייה אותם. **משה** משלים את הציווי שניתן לנח "בא אֶתָה וְכָל בֵּיתָךְ אֶל הַתֵּבָה". מבחינתו של **משה** כל יהודי הוא **מבני ביתו**, וממילא הוא ראוי להינצל אפילו לפניו. הוא מביא אותם אל ה**תְּבָה**, למעמד הר סיני ונותן להם את התורה, את ה**תְּבָה**, את המילה הכתובה והמאירה, את דבר ה'. התורה נמשלה למים חיים, כפי שאנו רואים אצל הנביא ישעיהו, הקורא לעם ישראל לרוות את צמאונם הרוחני בתורה, "הוי כֹּל צִמָּא לְכוּ לְמַיִם". אל "מי מנחות" אלה, ועל פיהם, מנהל **משה** את בני ישראל. **משה** הוא זה המביא לידי ביטוי את מהות נשמתו של **נח**, ה**חן**, ה**חנינה** והרחמים. ברור איפוא, ש**נח** אינו ראוי לגנאי, שכן מדובר כאן בתהליך של תיקון לאורך הדורות, ובלי השלב הקודם, והנמוך יותר בסולם, בלי **נח**, לא ניתן להגיע לשלב הגבוה יותר - **משה**.

דבר חסידות

פעם ציוה הרבי הרש"ב על בנו, הרבי הריי"צ, לנסוע למקום מסויים בכדי לעזור לחסיד אחד, בעל עסק. כשחזר הריי"צ מנסיעתו, נכנס אל אביו ואמר: קיימתי ככל אשר ציויתני. עשיתי את הטובה לפלוני, בהידור. ענה לו אביו: טעות בידך. את הטובה עשית לעצמך, לא לפלוני. לפלוני, עשה הקב"ה את הטובה; הוא הזמין שלוחים שיוציאו לפועל את כוונת ההשגחה העליונה. הטובה שעשית, לעצמך היא, כפי שנאמר במדרש רבה "יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית". (בחשבון אמיתי אלוקי, הנותן את הצדקה יוצא בסופו של דבר נשכר יותר, מזה שמקבל אותה). (איגרות הקודש – אדמו"ר הריי"צ)

שבת שלום ומבורך

ח / ח / ס / ח

אם ברצונך לקבל את הגיליון במסרון או במייל, פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691